

Història

La guerra del Francès al sud de la comarca del Bages (1808-1814)

Joan Valls i Pueyo

Els primers enfrontaments

La guerra del Francès fou un conflicte bèl·lic que va enfrontar Napoleó amb la població i les tropes regulars espanyoles, portugueses i britàniques a la península Ibèrica, entre els anys 1808 i 1814. L'exèrcit francès, comandat pel general Philippe Guillaume Duhesme van entrar al Principat els primers dies de febrer de 1808, i ja s'hi van quedar com a forces d'ocupació. La situació fronterera havia fet Catalunya especialment sensible a la incontrolada entrada de tropes franceses, davant la tolerància de les autoritats establertes. L'esclat d'uns primers incidents de caire local van esdevenir aviat en una insurrecció general al Principat.

Mentre els sectors benestants de la societat catalana fugien cercant refugi a Tarragona i a Mallorca, on van instal·lar-se especialment les jerarquies eclesiàstiques, la por provocada pel gran impuls que prenia l'aixecament popular facilità la creació de les juntes locals i corregimentals ja des de la darrera del mes de maig de 1808. Aleshores, per una iniciativa coincident de les juntes locals de Lleida i de Manresa, constituïdes el 28 de maig i el 2 de juny respectivament, es va proposar la creació de la Junta Superior de Catalunya.¹

Un cop van desenvolupar-se els fets

Monistrol de Montserrat als anys 70 del segle XX (ACBG, fotografia: Ignasi Rubinart)

El mas Puig de la Balma (Mura), l'any 1974 (ACBG, fotografia: Josep M. Gasol)

de la crema del paper segellat a la ciutat de Manresa, el dia 6 de juny una columna de l'exèrcit francès, comandada pel brigadier Schwartz, va ser atacada per les forces resistents formades per membres del sometent de Manresa, Igualada i molts altres pobles de la rodalia de Montserrat, com Castellbell i el Vilar, i per un destacament d'infanteria, tots sota les ordres del tinent suís Krutter. Per bé que les forces catalanes eren molt inferiors, un gran repic de campanes que convocava a sometent va fer creure als francesos que s'enfrontaven a un gran exèrcit, per la qual cosa van retrocedir i tingueren unes tres-centes baixes.²

En general, la guerrilla i els sometents van tenir una especial rellevància al Principat, on la resistència a les quintes mantenia la mateixa força que havia mostrat anys enrera. Les partides populars juntament amb les tropes regulars, comandades pel general Vives, primer, i per Reding, més tard, s'esforçaren en va entre 1808 i 1809 per assetjar la Barcelona ocupada per les tropes franceses.

El dia 13 de juny de 1808, Valentí Puig i Ferreras, un pagès del mas Puig de la Balma, del terme de Mura, s'oferí com a capità d'una companyia que seria integrada per voluntaris de Castellbell i el Vilar, Mura, Talamanca, Rocafort, Navarcles, Rellinas, Vacarisses,

Vallhonestà, Monistrol de Montserrat i Avinyó, els quals ja havien actuat sota les seves ordres, en la companyia del capità Antoni Ubach, a la Guerra Gran.³

Del Coll de Daví a Montserrat

Als Hostalets de Coll de Daví hi havia, el dia 6 d'abril de 1809, la tropa dirigida pel Salvador Sanjoan, "comisario de Guerra", la qual marxà cap a Monistrol de Montserrat el dia 11, des d'on reclamà les racions de pa que feien falta pels homes que havia deixat destacats a la Mata de Mura, a la Barata de Matadepera, a Rellinars i a la casa de l'Obac, de Vacarisses, i pels de Monistrol de Montserrat.⁴

Dels més de cinc-cents soldats que els calia aportar a l'exèrcit als representants del correiment de Manresa, segons un document datat el 2 de gener de 1810, vint-i-cinc soldats serien de Monistrol de Montserrat, mentre que Vacarisses n'aportaria trenta soldats, Marganell, tres soldats, Castellbell i el Vilar, vint-i-tres soldats, Castellgalí, vuit soldats, i Sant Vicenç de Castellet, tres soldats.⁵

Com la guerra s'allargava molt, una de les principals actituds d'autodefensa dels homes mobilitzats a la força era la

deserció. Els representants del correiment de Manresa van enviar als de la Junta de Tarragona diversos llistats de desertors i a Manresa es feien públics els mesos d'octubre i novembre de 1810 els llistats dels soldats desertors de les files de l'exèrcit, entre els quals cal esmentar els castellvilarencs Jaume Enrich i Andreu Puig, de la segona companyia d'Iliberia, Jaume Güell, del regiment de Baza, i Ignasi Bach, del regiment de Soria, el mateix al que pertanyien altres desertors, com Josep Vilaseca, de Sant Vicenç de Castellet, i Tomàs Viñals, de Vacarisses. Tomàs Oller, de Marganell, desertà del regiment de Fieles Zaragozanos.

El 22 de novembre va ser redactada una carta en la que s'explica com els pobles de la seva rodalia havien de col·laborar en les obres de fortificació de Montserrat, en la qual, des del 20 d'octubre, ja hi treballaven una trentena d'homes de Monistrol de Montserrat. Per la seva banda, Pere Padró, batlle de Castellbell i el Vilar, es va queixar a la Junta de Manresa, el 26 de novembre de 1810, dels excessos que cometien les tropes que estaven encarregades de la fortificació de Montserrat, les quals es dedicaven a fer actes de pillatge en el seu terme municipal. Els soldats es presentaven al poble exigint que els donessin queviures i si es negaven entraven a les cases

i, encara que algunes vegades deixaven una mena de rebuts que no servien per res, el batlle es veia en la obligació de “contener el pueblo justamente embravecido para evitar una catastrophe de sumo sentimiento”.⁶

L'amo del mas Abadals, de Castellbell i el Vilar, va ser acusat d'amagar un desertor a casa seva, segons un escrit redactat a Manresa el 10 de desembre de 1810.⁷ El senyor Joan Puig, dels Abadals, romangué una temporada a la presó de la capital del Bages, tal com veiem en un document escrit del dia 18 de desembre, on constatem que un fill del senyor Joan Tort, de Monistrol de Montserrat, també havia desertat de l'exèrcit. El 23 de desembre Pere Padró, batlle de Castellbell i el Vilar, presentava el llistat dels mossos del seu poble que tenien pares sexagenaris o que eren fills únics de vídua i, per tant, eren necessaris en les tasques quotidianes de les seves cases.⁸

Aleshores, els joves castel·lvilarencs que van fer participar en el sorteig de la quinta van ser els següents: Fèlix Prat, Isidre Vila, Josep Puig i Abadals, Joan Ribera, Valentí Alsina, Fermí Alsina, Pau Viladoms, Josep Gost, Joan Plans, Jaume Alsina, Josep Cañameras, Salvador Carner, Joan Ribera, Josep Viladoms, Isidre Vives, Joan Viladoms, Salvador Plans, Josep Torres, Felip Neri Alsina, Bartomeu Bach, Jaume Enrich i Roca, Joan Oller, Agustí Enrich, Joan Bach, Sebastià Puig, Jaume Viladoms, Joan Vila, Josep Gras, Jaume Gall, Macià Viladoms i Valentí Enrich.⁹

Una de les formes de pressió que tenien els representants de les Juntes per aconseguir que els mossos es presentessin als alistaments de tropes, era amb l'amenaça de l'empresonament dels seus pares o dels parents més propers, tal com veiem en alguns documents, com un del 29 de desembre de 1810, on s'especifiquen els soldats que van aconseguir aplegar a Castellbell i el Vilar i a Marganell.¹⁰

Joan Puig, dels Abadals, caporal dels sometents

Joan Puig, dels Abadals, que abans hem trobat acusat de protegir un de-

sector, era caporal del sometent de Castellbell i el Vilar i va ser nomenat sotsbatlle per a l'any 1811, al mateix temps que Francesc Grauvilardell, del mas Grauet, exerciria el càrrec de batlle. Sabem que Joan Puig va escriure el seu testament el 15 de desembre de 1810 i que fou mort pels francesos aquell mateix any o a la primavera de 1811. La versió oral d'aquells fets ens la donà el senyor Francesc Buguñà, amo del mas Abadals, el qual recordava les explicacions donades a la vora de la llar de foc pel seu avi Miquel Buguñà i Puig.¹¹ Aquell li va explicar que un propietari de Monistrol de Montserrat, que posseïa la peça de terra anomenada dels “Martines”, situada a la serra de les Coixes, va denunciar l'amo dels Abadals al destacament que els francesos tenien a l'esmentada vila, i aquells van decidir anar a dormir a “cal Cabo”. Els del mas Abadals van ser alertats pel zagal, “que l'amo li havia sigut padrí, i en veure els francesos el gos bordaba”. Joan Puig fou pres i el mataren “a sobre la casa, allí on ara passa la carretera, tapant el cos amb branques i roques”. Ni tan sols van soterrar-lo, ja que els gossos “es passejaven pels voltants de la casa portant trossos de carn a la boca”. Pels documents conservats d'aquesta masia sabem que el dia de l'enterrament de Joan Puig dels Abadals es va fer un àpat on van consumir-se dos caps de bestiar, cols, escaroles i pa del que “se acostuma donar á la gent del dol”.¹²

A partir del 30 de gener de 1811 van començar a redactar-se una bona quantitat de documents on els joves castel·lvilarencs demanaven la seva exclusió del sorteig de les quintes, justificant-ho amb les seves malalties o bé per tractar-se de fills de pares sexagenaris. Fou el cas, per exemple, de Salvador Plans i Josep Torres, com a fills de vídua, Sebastià Puig i Joan Vila, fills de pares sexagenaris, i Agustí Enrich i Macià Viladoms, que patien de mal epilèptic, vulgarment dit mal de sant Pau.

El dia 2 de maig es va decretar l'aïxecament del sometent general dels homes compresos entre els 18 i els 40 anys, amb l'obligació de presentar-se a Manresa “socorreguts per vuit dias,

ahont sels donarà lo degut destino”. Els de la Junta de Manresa deien el mateix dia que no tenien prou fusells pels mil homes reunits.¹³ Uns oficis datats el 4 i el 7 de juny de 1811, esmenten la intenció de la Junta d'instalar un hospital militar a Monistrol de Montserrat, així com un taller de reparació d'armes de foc, amb quinze o vint operaris per a procedir a la recomposició dels cinc mil fusells que calia arreglar.¹⁴ El 21 de juny, tanmateix, anunciaven els problemes que tenien, especialment als pobles del Berguedà, per aconseguir l'enviament dels quintos que els havien demanat, i feien públic el decret de la Junta Superior mitjançant el qual es negava a Josep Viladoms i Grau el dret de demanar l'exempció pel fet de ser regidor de l'Ajuntament de Castellbell i el Vilar.¹⁵

Els francesos ataquen Montserrat

L'arribada dels francesos a Montserrat semblava que era imminent, com expressa un document de l'11 de juliol de 1811, en que s'anunciava un toc general de sometent per a tots els pobles de la rodalia de la muntanya, encara que “no se molestara a los pueblos lejanos mas alla de 6 oras de Monserrate”. El 20 de juliol els senyors Esteve Pagès, Josep Batlle i Ramon Plana, aquest darrer era el governador de la plaça de Montserrat, dictaven un seguit de disposicions per a la seva fortificació i defensa, que es posaria sota el comandament de Josep Manso, comandant de la línia del Llobregat.¹⁶

El 26 de juliol el senyor Ventura Vallgornera, cap de la Junta de Manresa, que aleshores es trobava a Sallent, escrivia a la Junta Superior una lletra on deia que Montserrat havia caigut en mans dels francesos el dia 25, a les 11 del matí, que els sometents, comandats per Ramon Mas, molestaven les tropes franceses per les proximitats de Montserrat i que no sabia on parava el tinent coronel Josep Manso.¹⁷ El 27 sembla que uns trescents homes de les tropes franceses estacionades a Montserrat van voler anar contra Monistrol de Montserrat i

L'església de Marganell a la primera meitat del segle XX (ACBG)

contra Castellbell i el Vilar, “pero los catalanes les embistieron con tanto denuedo, que le fue preciso replegarse a su primera posición”.¹⁸

El 3 d'agost els membres de la Junta de Manresa, que seguien aposentats a Sallent, van adreçar a la Junta Superior una còpia d'un ofici escrit per Ramon Mas, comandant dels sometents del corregiment de Manresa, quan es trobava al Serrat de la Beguda, és a dir al nord del terme de Castellbell i el Vilar, a tocar del de Sant Vicenç de Castellet. En aquest escrit, el senyor Mas a més de voler presentar la seva dimissió parlava del desordre dels sometents i dels enfrontaments que tenia amb els batlles de Castellbell i el Vilar i de Vacarisses, els quals s'havien declarat independents a l'hora de mantenir els seus propis sometents i preferien defensar-se ells sols, tot i que fins aleshores aquells sometents havien fugit desordenadament cada cop que “los franceses de Monserrate han echo algunas salidas.”

Els sometents ataquen des de Marganell

Els sometents comandats per Ramon Mas van atacar, el 5 d'agost, els francesos que ocupaven els voltants del monestir de Montserrat, fent-ho

des de sota de Santa Cecília de Montserrat, per la banda del mas Oliver, de Marganell. A les dues de la matinada va sortir amb quatre-cents sometents, distribuïts en dues divisions, una comandada per Francesc Riera i per Plàcid Soler i l'altre pel mateix Ramon Mas i per Antoni Balaguer. Aquesta divisió va apoderar-se de la carretera durant tres quarts d'hora, mentre que la divisió dels senyors Riera i Soler atacava infructuosament Santa Cecília de Montserrat, car no disposava de mitjans suficients per poder fer front a la potent artilleria francesa.¹⁹

Fins el 9 d'agost els francesos no van aconseguir ocupar la vila de Monistrol de Montserrat. El dia 10 Ramon Mas va relatar aquells fets en el “Parte dado por el comandante de los somatènes de este corregimiento, fecha en Castellgalí en el dia de hoy”, on diu que quatre-cents francesos havien ocupat la vila amb la intenció de inutilitzar els molins i que ell, amb una divisió de cinc-cents homes va desallotjar-los dels campaments que havien instal·lat a la part alta del poble i havien fet marxar els que defensaven el carrer Viserta, fent-los correr muntanya amunt. Amb tot, l'atac va quedar deslluït per la “poca exactitud e inobediencia” de la divisió de dos-cents homes que havia enviat a atacar per l'altre banda del riu, que no va acon-

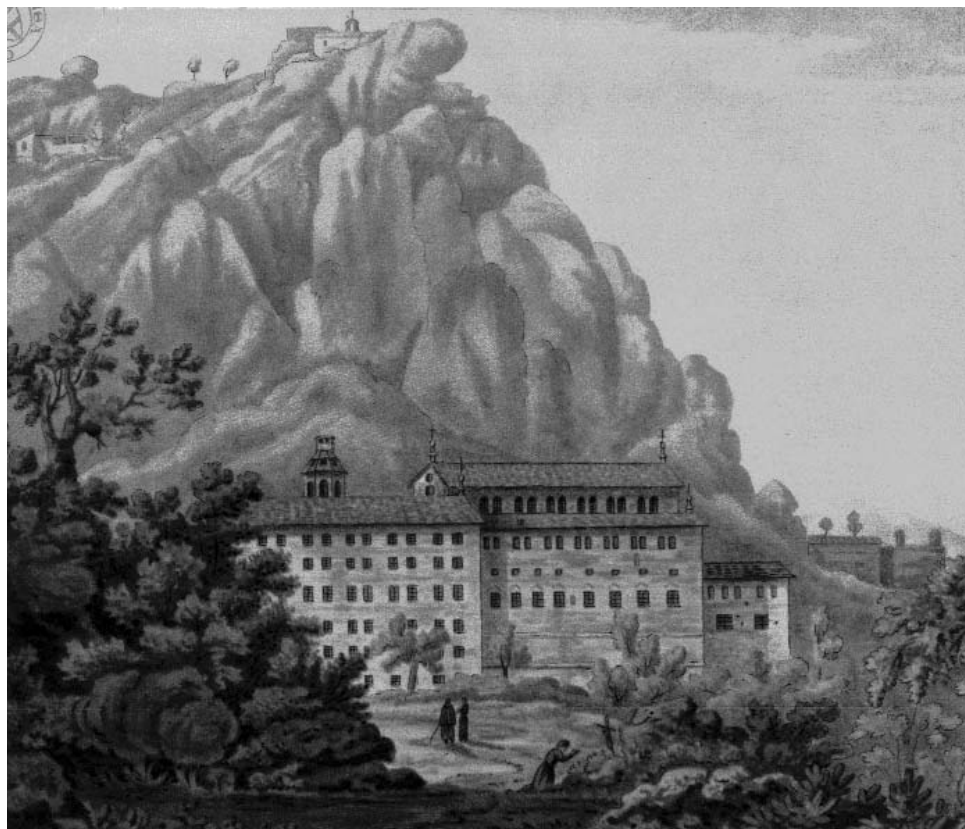
seguir apoderar-se del pont, tal com s'havia acordat prèviament.²⁰

Un altre dels comandants de l'exèrcit que s'enfrontaren als francesos pels encontorns de Montserrat va ser el senyor Adrià Ochando, que tenia el seu campament a la masia del Brunet, de Sant Salvador de Guardiola, el qual va informar el 13 d'agost a la Junta Superior que els francesos del campament de la Roca Foradada, “del camino de Monserrate”, baixaven diàriament a les masies de l'Oliver, de les Casetes i d'altres de Marganell a robar palla, verdures i altres queviures. Ochando va ordenar el tinent Josep Miralles que amb una companyia anés a atacar-los i en aquella acció van morir set soldats francesos, mentre que els catalans tingueren tres ferits.²¹

Els campaments de Castellbell i el Vilar i de Sant Salvador de Guardiola

Un document del 18 d'agost de 1811 ens informa de les forces que componien la vuitena companyia dels sometents del corregiment de Manresa que hi havia al campament instal·lat a Castellbell i el Vilar. Es tractava de la llista dels homes de que disposava en el “campamento de Castellvell” que va

Vista del monestir de Montserrat des del camí de l'ermita de Sant Miquel a finals del segle XVIII (ACBG, gravat de R.C. Hoare)

fer redactar el senyor Antoni Torres d'Amat, comissari dels sometens, al sergent Ignasi Serra. Al llistat hi manquen els homes de Vacarisses, de Monistrol de Montserrat i de Sant Salvador de Guardiola, amb els quals es completaria la seva companyia.²²

El 10 de setembre Ventura Vallgornera, tornava a escriure des de Sallent a la Junta Superior, queixant-se d'un ofici que havia arribat a les seves mans, on el comandant Joan Carreras, àlies Brunet, un de tants caps guerrillers que anaven per lliure, havia reclamat uns dies abans un seguit de contribucions al batlle de Vacarisses.²³ Aquell mateix dia 10 va dictar el seu testament el senyor Salvador Vives, del mas de les Vives, de Sant Vicenç de Castellet, i va fer-ho al mas Riera, de Rocafort, on potser es trobava refugiat. Als fills varons els feia una deixa de tres-centes lliures i a les filles la quantitat de cinc-centes lliures, "si los francesos no malbaraten mos bens". Coincidint en el temps, Francesc Puig, del mas Puig del Vilar, que aleshores residia al mas Vinyes, del terme de Vallhonestà, va dictar el seu testament el dia 13 de setembre de 1811.²⁴

Un altre dels campaments que tenien instal·lats al voltant de la muntanya de Montserrat els sometens del corregiment de Manresa era, com hem dit abans, el que es trobava situat a la casa del Brunet, del terme de Sant Salvador de Guardiola. L'11 de setembre de 1811 la cinquena companyia allí instal·lada era conformada per quaranta-un homes, és a dir, un capità, tres sergents, tres caporals i trentacinc "plases" o sometenistes. La seva distribució per pobles era la següent: deu sometenistes de Castellbell i el Vilar, vuit de Sant Vicenç de Castellet, deu de Castellsalí, tres de Rellinars, dos de Vallhonestà, sis de Rocafort i dos d'Aguilar de Segarra.

Llorenç Sallent, un dels historiadors de Marganell, diu que els francesos van invadir la zona de Montserrat, especialment "aquesta part de la muntanya el dia 14 de Setembre de 1811, envestint las casas de la Vall de Marganell, saquejantlas y calantli foch despues d'haver asesinat y robat tot lo que trovaren, lluitant ab heroich valor els qui defensaven llurs casas morintse algun en aquell dia en mans dels gabatxos". Sembla que fou en aquella ac-

ció quan morí Manel Font i Solà, d'ofici pagès, fill dels amos del mas Font, l'antic mas Sant Esteve, de Marganell. Quan els francesos van retirar-se van saquejar i incendiar l'església de Santa Cecília de Montserrat i, diu el nostre autor que vint dies després els francesos van abandonar el monestir de Montserrat, "calanti foch també y destrosanto tot, marxant á Barcelona".²⁵

A l'anomenat "campamento frente Monserrate", de Sant Salvador de Guardiola, el 6 d'octubre seguia aposentada la cinquena companyia dels sometens, als membres de la qual, als que abonaven el "pan y quatro reales vellon", eren nou de Castellsalí, quatre de Sant Vicenç de Castellet, deu de Castellbell i el Vilar, tres de Rellinars, sis de Rocafort, dos de Vallhonestà i dos d'Aguilar de Segarra. Uns dies més tard, el 9 d'octubre, el senyor Josep Brunet, de Castellbell i el Vilar, era proposat com a capità de les companyies de reserva. Al seu costat trobem els noms dels altres homes recomanats per aquell ofici, que eren Josep Ubach, de Vacarisses, Auguri Perera, de Manresa, Francesc Gibert, de Monistrol de Montserrat, Antoni Vilajoana, del Pont

de Vilomara, Antoni Viñals, de Vacarisses, i Joaquim Marcet, de Vallhonesta.²⁶

A l'ensembl, la companyia dels sometents del campament de can Massana estava formada, el 19 d'octubre de 1811, pels sometentistes de Castellgalí, Castellbell i el Vilar, Rellinars, Sant Vicenç de Castellet, Vallhonesta, Aguilar de Segarra i Rocafort. Aquells sometentistes eren comandats pel capità Jeroni Noguera, pels sergents Ignasi Serra, Manel Noguera i Pere Esquiú, i pels caporals Josep Enrich, Valentí Brunet i Valentí Guix. La nota que seguim ens localitza aquells oficials, ja que tres sergents i un caporal eren de Castellgalí, un caporal era de Castellbell i el Vilar i l'altre caporal era de Sant Vicenç de Castellet.²⁷

Les companyies patriòtiques i els desertors de Vacarisses

Uns dies més tard la Junta Superior va ordenar el replegament de les tropes de Montserrat, i els de la Junta de Manresa van informar el 22 d'octubre de 1811 que hi romadrien uns cent sometentistes comandats per Ramon Mas. Tanmateix, Vallgornera feia saber que havia parlat amb Josep Boadas, àlies Chirivia, comandant d'una companyia patriòtica, el qual, trobant-se amb els seus homes a Monistrol de Montserrat, va oferir-se per a col·laborar en la defensa de la muntanya.²⁸ Uns dies més tard, el senyor Vallgornera afirmava que els quintos del poble de Vacarisses habien desertat de l'exèrcit, allistant-se a la "Compañia Patriótica de don José Boadas conocido por el Xiribia",²⁹ i tot seguit es va publicar un ban sobre els desertors, criminalitzant de nou els seus parents més propers.³⁰

Els membres de l'Ajuntament de Castellbell i el Vilar van presentar el dia 3 de gener de 1812 un ofici on justificaven que a la seva població hi havia divuit fusells pels divuit homes destinats a les companyies de reserva. Aleshores, el senyor Antoni Pineda, de Manresa, va informar a la Junta Superior de que a les onze del matí va arribar a la capital del Bages un correu

procedent de l'Obac, de Vacarisses, amb la notícia de què a les tres de la matinada mil cinc-cents francesos havien entrat a la vila de Terrassa.³¹

El 14 d'abril de 1812 Josep Vila-seca, de Sant Vicenç de Castellet, que era soldat del "Batallón de Infantería ligera de Voluntarios de Cardona" des del 4 de febrer anterior, va demanar l'exempció de l'exèrcit pel fet de ser fill de vídua i de tenir una germana i un germà molt petits. Aquella petició anava avalada per la signatura de Ramon Viñuales, rector de Castellbell i el Vilar, i la de Ramon Torrella, batlle de Sant Vicenç de Castellet.³²

Els membres de la Junta de Manresa es trobaven aleshores a Talamanca, segons un document del 30 de juliol de 1812, on s'havien refugiat per la proximitat de les tropes franceses, que s'havien apoderat de Monistrol de Montserrat i del monestir de Montserrat.³³

Per altra banda, esmentarem que cada dos mesos s'elaborava el "Estado de las entradas de los caudales de pasaportes", de manera que en el document que comprenia el període des del 30 de juny fins el 31 de juliol de 1812 s'esmenta que el comissionat de Castellbell i el Vilar, que era Josep Grau, pagava 13 reales 6 maravedies pels passaports del mes de juny. Aleshores, el comissionat de Sant Vicenç de Castellet era Francesc Gimferrer, el de Vacarisses era Fermí Gibert i el de Marganell era Josep Vilageliu.³⁴

Els darrers documents que hem consultat referents al període de la guerra del Francès o de la "maldita guerra de España", com l'anomena l'historiador anglès Fraser,³⁵ són una col·lecció de passaports tramitats per "La Junta de Alojamientos y Bagages de Castellvell y Vilar" durant el mes d'agost de 1813, que permetia el trànsit a diferents persones en direcció a Manresa.³⁶

El dia 13 de novembre de 1813 es va signar la pau entre el rei espanyol Fernando VII i el francès Napoleó.

NOTES

1. Comellas, Antoni, "L'intendent Barata a la Junta Superior de Catalunya i la Guerra del Francès", *Terme*, núm. 21, Terrassa,

2006, pàg. 215.

2. *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona, Edicions 62. 1992, pàg. 150.
3. Arxiu Comarcal del Bages (ACB), Francès, lligall 31.
4. ACB, Francès, lligall 41.
5. ACB, Francès, lligall 21.
6. ACB, Fons Municipal, lligall 24.
7. ACB, Francès, lligall 5.
8. ACB, Francès, lligall 19.
9. Aquest darrer, Valentí Enrich, és esborrat de la llista "por tener a Jayme Morros en el servicio en su lugar".
10. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Junta Superior de Catalunya, capsa 183.
11. Converses mantingudes a Súria, l'any 1996, amb Francesc Buguñà.
12. Arxiu del mas Abadals de Castellbell i el Vilar.
13. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 80.
14. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 85.
15. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 181.
16. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 89.
17. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 80.
18. Blanch, Adolfo, *Historia de la guerra de la independencia en el antiguo Principado*. Ed. Frontis. Barcelona: 1968 (Primera edició, 1861), pàg. 422.
19. *Gazeta militar y política del Principado de Cataluña*. 10 d'agost de 1811.
20. Ídem, 13 d'agost de 1811.
21. Ídem, 17 d'agost de 1811.
22. ACB, Francès, lligall 26.
23. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 80.
24. Arxiu Episcopal de Vic. Testaments de Castellbell i el Vilar, 10.
25. Sallent i Gotés, Llorenç, *Documentació històrica de Sant Esteve de Marganell*, 1910, manuscrit inèdit, pàg. 189.
26. ACB, Francès, lligall 26.
27. ACB, Francès, lligall 26.
28. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 80.
29. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 80.
30. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 165.
31. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 90.
32. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 67.
33. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 90.
34. ACA, Junta Superior de Catalunya, capsa 166.
35. Fraser, Ronald, "La maldita guerra de España. Historia social de la Guerra de la Independencia, 1808-1814". Crítica. Barcelona: 2006.
36. ACB, Francès, lligall 5.

Joan Valls i Pueyo
Estudiós